

22. Kronkelkulla slutet av 1800-talet

Av färgen att döma användes byggnaden av arbetarledningen. Bostadsbyggnaderna för arbetsfolket var ofta målade med rödmylla, medan de högre arbetarnas eller chefernas hus var gula. I det vänstra hörnet av byggnaden fungerade tydligen en post till 1953 då den flyttades till byggnaden som kallades Postpoffi. På den södra sidan av huset fanns ett höns- och svinhus i slaggtegel samt andra uthus.

23. Bagarstugan c. 1852

En gemensam bageribyggnad som byggdes i början av 1850-talet. Byggnaden rymde ursprungligen två bakstugor och ett litet spisrum. Bagarstugan var en viktig ekonomibyggnad för bysamfundet. Den är en av de få bevarade byggnaderna i slaggtegel i byn.

24. Gemensamma ladugården c. 1852

En byggnad som byggdes som arbetarnas djurstall av natur- och slaggsten samt kvadersten på 1850-talet. Varje arbetare hade utöver sina egna odlingar också svin och kor, och därför behövdes också en gemensam ladugård.

25. Matilta 1918

Byggnaden är ett av de gamla arbetarhusen med mansardtak på området Hotellinpelto (Hotellåkern). Samma år byggdes allt som allt tre sådana hus. Huset rymde fyra bostäder, två kammare och kök i den nedre våningen och två spisrum i den övre våningen. Det var brist på bostäder, så flera arbetare kunde bo i ett och samma rum.

26. Gästgiveriet 1839

Byggnaden har sannolikt kommit till byn från någon annanstans i Bjärnä. I byggnaden fungerade ett gästgiveri som användes av resenärer ännu i början av 1900-talet. Senare fungerade byggnaden som arbetarhus, men enligt den muntliga traditionen fortsatte gästgiveriverksamheten även då.

27. Hevoshaka (Hästhagen) I & II 1839

På den ändan av Hevoshaantie som ligger vid stranden var de hus som var målade med rödmylla arbetarhus. I den nedre våningen i Hevoshaka I fanns tio spisrum samt spisrum på båda ändarna på vinden. Bostäderna i Hevoshaka II fanns i två våningar. I närheten av byggnaden som också var känd som Karhunpesä (Björnidet) finns en gammal stengårdsgård och stigen som går längs den leder ner till havsstranden.

28. Jordkällarna slutet av 1800-talet

De gamla jordkällarna byggdes för de bruksanställda med frivilliga krafter av det material som kunde hittas. Varje arbetare hade en egen jordlott, ett eget potatisland och en egen källare. Ibland höll man även hönor under källartaket. Bruksamfundet var mycket självförsörjande.

29. Värkmestarin talo (Verkmästarens hus) 1907

I huset bodde fabriken arbetsledare och sedan 1930 har det varit en tjänstemannabostad. Från husets gård ledde en liten stig till den södra kanten av fabriksområdet där det fanns bland annat en brunn och fabriken port.

30. Rian 1859

Byggnaden som fungerade som ria omvandlades till ett arbetarhus 1918 för att underlätta bristen på bostäder.

31. Folkets hus 1912-13

Mathildedals arbetarförening, som grundades 1899, är den äldsta arbetarföreningen i Bjärnä. Folkets hus byggdes med frivilliga krafter enligt ritningarna av Sikstus Rönberg, som var ledande byggmästare i Bjärnä. Rönberg övervakade byggarbetet själv. Tomten för folkets hus köptes för 400 mark.

32. Skolan 1921

Folkskolan flyttade från Onnela till en skolbyggnad som förvaltades av kommunen 1921. Fabriksbolaget överlät marken till kommunen gratis. Skolan lades ner hösten 1967.

Källor:

Museiverket, Rakennusinventointi 1991 & 1992 (Byggnadsinventering 1991 & 1992)
Ketola Eero, Fredrikspoffista Mököistenmäelle, tillsvdare opulerat verk 2011

Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto: Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Ruukkipolku on tuotettu osana Mathildedalin kulttuuriyhdistys ry:n KulttuuriValimo 2010 -hanketta.

BRUKSTIGEN
MATHILDEDAL

Mathildedals bruk fick sin början 1686 när herr Lorenz Creutz från Tykö fick rätten att grunda ett hammarverk i Hummeldal, i nuvarande Mathildedal. Robert Bremer hittade en malmfyndighet på området 1825, och så började glansperioden för Hummeldals fabrik och hela området. Bruket var mer än bara en arbetsplats. Den erbjöd sina anställda en bostad, uppehälle och alla nödvändiga tjänster. De anställda avlägsnade sig sällan från bruksområdet. Längs Brukstigen ser du byggnader som hörde till de bruksanställdas liv och upplever historien i byn som grundades för flera århundraden sedan i form av byggnader som fortfarande existerar.

Nästan alla byggnader längs Brukstigen är nuförtiden i privat bruk. Vi önskar att du respekterar ägarnas privatliv när du går på stigen.

1. Transformatorn 1880-talet

Transformatorn byggdes på 1880-talet i samband med att en damm och ett skovelhjul byggdes vid den nedre delen av bäcken. Från skovelhjulet överfördes drivkraft med remöverföring till snickarens arbetsrum, som var utrustat med maskiner. Byggnaden producerade el för hela Mathildedals by ända till den s.k. Matildas tull. Till början hade byggnaden en våning. Efter kriget när man fick el till byn någon annanstans ifrån, omvandlades byggnaden till en transformator och påbyggdes till sin nuvarande höjd.

2. Härdverkstaden 1850

Den äldsta delen är från 1850-talet då byggnaden fungerade som gjutjärnslager. Efter det har byggnaden utvidgats och gamla delar rivits ned på 1960-talet. I början av 1900-talet rymde byggnaden en härdverkstad och en maskinverkstad. I den övre våningen fanns tvättrum för arbetare.

3. Puddel- och valsverket 1852

Brukets första och viktigaste verk beviljades företrädesrätt den 7 april 1852 och puddelverket började byggas omedelbart. Byggnaden är planerad av ingenjör Knut Theodor Pipping. Valsverket beviljades företrädesrätt 1857 och det byggdes i anslutning till puddelverket. Byggnaden brann 1865, men renoverades genast på nytt. Både puddel- och valsverket slutade sin verksamhet 1904 på grund av nedskärningar. Efter det började man tillverka bland annat tröskor, lokomobiler och explosionsmotorer i bruket.

4. Snickarverkstaden 1920-talet/ monteringshallen 1928

Trädelen av byggnaden är eventuellt byggd redan i början av 1900-talet. 1928 utvidgades den med en tvåvåningsbyggnad i cementtegel för montering av snickeriprodukter. I den äldre trädelen placerades alla maskiner i snickerifabriken. Den nyare delen har också fungerat som målarverkstad och svarveri. Målarverkstaden fungerade i den övre våningen ända till 1955,

varefter den blev en monteringsavdelning ända till 1965. Den nedre våningen rymde en monteringsavdelning för jordbruksmotorer ända till 1950-talet, varefter man maskinbearbetade växeldelar där. Trädelen fungerade som snickarverkstad vars arbetsledare var Alvar Merikanto. Senare flyttade träavdelningen till Tykö och byggnaden omvandlades till en maskinverkstad.

5. Stångjärnslagret 1850

En av de äldsta bevarade byggnaderna från brukstiden. Fabrikenas huvudprodukter var stångjärn och skrovligare skeppsjärn. Byggnaden har också fungerat som pannverkstad, och under den senaste tiden har den rymt kontorslokaler.

6. Kollagret/torkugnen för ved 1850-talet

Det har funnits fem torkugnar för ved, och denna ugn är den enda som har bevarats. Senare torkade man bräddor med ångtorkning i byggnaden. Byggnaden ser egendomlig ut: formgivningen av den nedre kanten av brädfodringen i de övre delarna av gavlarna återspeglar strukturen i de två separata välvda lokalerna.

7. Brandredskapslidret 1900-talet

Brandredskapslidret är eventuellt byggt redan före kriget. I lidret har man förvarat brandredskap som åtminstone användes vid branden i gjuteriet 1957. Nära brandredskapslidret fanns ett vaktbås genom vilket de anställda kom till arbete. Fabriksområdet var omgärdat och staketet gick nära bäset.

8. Onnela (Lyckolandet) 1891

Byggnaden fungerade både som folkskola, kyrka och folk- och herrskapsbastu under sina första år. Byggnaden hade ett högt torn, vars övre del fungerade som sakristia och nedre del som vedlider. Den nedre delen av byggnaden rymde bastuutrymmen och ett slöjdrum för skolan. Klassrummet fanns i den övre våningen, och fungerade också som lokal för syföreningen och som kyrkorum med predikstolar. Skolan som fungerade i byggnaden ända till 1921 var

tvåspråkig till 1901. Senare på 1900-talet fungerade byggnaden också som bostad för bruksarbetarna och som tillfällig inkvartering för de evakuerade karelarna som kom till Mathildedal.

9. Lärartorpet 1870

Byggnaden fungerade ursprungligen som lärarbostad. Lärarna ambulerade mellan skolorna, och 1891 flyttade skolan till det närliggande Onnela-huset. Runt gården fanns en gång ett staket av slaggsten.

10. Bönehuset 1906

En byggnad som Mathildedals fabrik lät bygga för alla fria trossamfundets andaktstunder. Bönehuset byggdes enligt arkitekt Asps ritningar. Förvaltaren av Mathildedals fabrik övertygade i början av 1900-talet fabriksledningen om att de troende är den bästa arbetskraften och därför ville fabriken främja religionsutövningen i byn. Bönehuset fick namnet Fredrikspoffi efter maskinmontören Fredrik Häggström som aktivt spridde Bibelns budskap i Mathildedal.

11. Anttipoffi 1852

Denna byggnad, som byggdes som arbetarbostäder, blev färdig genast efter att fabriken grundades. Den är ett av de äldsta arbetarhusen i Mathildedal. Som mest bodde det 100 personer i huset som hade 16 spisrum. I huset fungerade också bland annat Matildas atletklubb.

12. Punamulta (Rödmyllan) 1840 & Mankeli (Mangeln) 1840 & Kaarna (Barken) 1840

Byggnaderna är före detta arbetarhus. Enligt den muntliga traditionen har de körts från Dalsbruk över isen på vintern. Mankeli-byggnaden rymde två arbetarbostäder och byns gemensamma mangel. I den sydvästra gaveln av byggnaden fanns en lagerlokal som fungerade som mötesplats för arbetare på morgnarna för arbetsfördelning. Lokalen fungerade också sannolikt som arbetsutrymme för glasmästaren.

13. Plattapoffi 1852

Byggnaden blev färdig ungefär vid samma tid som fabriken grundades. Plattapoffi är den ena av två flygelbyggnader på herrgården. De användes från början av kontorspersonalen och särskilt av arbetsledarna.

14. Postpoffi 1860

Byggnaden, som kallades det gamla posthuset, var byggd som arbetarhus. Ursprungligen rymde byggnaden tre bostäder. Byggnaden byggdes sannolikt i flera olika skeden, den äldsta delen blev färdig cirka 1860. Enligt muntlig tradition rymde huset en privat butik i början av 1900-talet

och ett postkontor senare på 1900-talet samt en klinik på 1930-talet.

15. Raseborg 1840

Ett arbetarhus med två våningar. Ett av de äldsta husen i byn. I huset bodde enligt uppgift bland annat kaptenen för den ångdrivna bogseraren Alli. Bogseraren Alli användes av fabriken till slutet av 1950-talet.

16. Kliniken 1848

I byggnaden har fungerat bland annat en butik och en poliklinik. I det vänstra hörnet av kliniken finns gamla stenstolpar. De bar i sinom tid en bom i vilken hästarna bands fast.

17. Osuusliike Terho (Andelsaffären Terho) 1929

Mathildedals Andelsaffär grundades 1906. Affären fungerade först i byggnaden som kallades Kliniken. År 1929 kunde man bygga ett nytt affärshus med stöd av en fond. På väggen stod namnet Osuusliike Terho r.l.

18. Bruksgården 1852

Bruksgården byggdes i samband med att Viktor Zebor Bremer grundade bruket. På gården bodde brukspatronerna samt fabriksdirektörerna och senare ingenjörerna. Gårdens trädgård var enligt den muntliga traditionen mycket fin, och den sköttes av till och med två trädgårdsmästare.

19. Fours hus c. 1852

Byggnaden hörde till gårdens ekonomibyggnader och fick sitt namn efter fogden Four som bodde i den andra ändan av huset. Huset byggdes ursprungligen som stall, men omvandlades redan i ett mycket tidigt skede till arbetarbostäder. I huset fungerade en mjölkdistributionssplats på 1900-talet.

20. Spannmålmagasinet c. 1852

Spannmålmagasinet byggdes ungefär vid samma tid som gården och dess ekonomibyggnader. I den nedre delen av byggnaden finns två separata utrymmen som är delade med en mellanvägg och ett helt utrymme med spannmålslärar i den övre våningen.

21. Tjurstallet c. 1852

Byggnaden är en av de äldsta i byn, och den fungerade i början som gårdens tjurstall. I anslutning till det fanns också ett förvaringsstall för vagnar som nu har rivits ned. Tjurstallsdelen omvandlades redan vid sekelskiftet 1900 som bostäder för områdets jordbruksarbetare.

1. Transformatorn 1880-talet

2. Härdverkstaden 1850

3. Puddel- och valsverket 1852

4. Snickarverkstaden 1920-talet/
monteringshallen 1928

5. Stångjärnslagret 1850

6. Kollagret/torkugnen för
ved 1850-talet

7. Brandredskapslidret 1900-talet

8. Onnela (Lyckolandet) 1891

9. Lärartorpet 1870

10. Bönehuset 1906

11. Anttipoffi 1852

12. Rödmyllan 1840 &
Mangeln 1840 & Barken 1840

13. Plattapoffi 1852

14. Postpoffi 1860

15. Raseborg 1840

16. Kliniken 1848

17. Osuusliike Terho
(Andelsaffären Terho) 1929

18. Bruksgården 1852

19. Fours hus c. 1852

20. Spannmålmagasinet c. 1852

21. Tjurstallet c. 1852

22. Kronkelkulla slutet av
1800-talet

23. Bagarstugan c. 1852

24. Gemensamma ladugården
c. 1852

25. Matilta 1918

26. Gästgiveriet 1839

27. Hästhagen I & II 1839

28. Jordkällarna slutet av
1800-talet

29. Verkmästarens hus 1907

30. Rian 1859

31. Folkets hus 1912–13

32. Skolan 1921